Giedrė Piličiauskienė

H. Manto g. 14, 16

2008 m. atlikti archeologiniai žvalgomieji tyrimai 4,9 arų dydžio sklype Klaipėdoje, H. Manto 14, 16. Sklypo vieta yra istoriniame Krūmamiesčio rajone, kuris XIX a. dar vadintas Naujamiesčiu (vokiškai *Neustadt*). XVI a. dešiniajame Danės krante driekėsi pievos ir ganyklos, kurios amžiaus pabaigoje buvo prijungtos prie miesto. Priemiestis kūrėsi iš lėto, dažnai būdavo sunaikinamas antpuolių metu. XVII a. čia gyveno daugiausia neturtingi lietuviai. XVIII–XIX a. rajonas kentėjo nuo smėlio pustymų. Teritorijoje tarp dabartinių S. Šimkaus, S. Daukanto ir K. Donelaičio gatvių XVIII a. minimos 36 sodybos, kurios telkėsi prie pagrindinių kelių (Tatoris J., *Senoji Klaipėda. Urbanistinė raida ir architektūra iki 1939 m.*, V., 1994, p. 46–47, 50).

Sklypas H. Manto g. 14, 16 anksčiau archeologių nebuvo tyrinėtas, kaip ir gretimi sklypai. PV dalyje prie H. Manto gatvės stovi į NKVR įtrauktas XVIII a. pabaigos – XIX a. pradžios pastatas. Kitose Naujamiesčio vietose žvalgomųjų tyrimų arba statybos darbų metu būdavo fiksuojamas XIX–XX a. kultūrinis sluoksnis, kartais aptinkama XVIII a. radinių, o išsamūs archeologiniai tyrimai nevykdyti.

2008 m. sklype H. Manto g. 14, 16 buvo iškasti du 2x1 m dydžio šurfai (1 pav.). Sklypo ŠR dalyje kastame ***šurfe 1,*** paviršiniame pilkos žemės ir pilko smėlio sluoksniuose iki 70 cm gylio buvo randami negausūs XIX–XX a. radiniai. Giliau pasirodė supustyto smėlio sluoksnis (2 pav.). Jis buvo storas, 90 cm, nevienalytis. 40 cm storio viršutinė smėlio dalis buvo balsva ir be horizontalių tamsesnio humusingo smėlio tarpsluoksnių. Tai liudija, kad smė-

1 pav. Tyrimų vietos planas. G. Piličiauskienės brėž.
Fig. 1. Plan of the excavated areas.

lio storymė supustyta palyginti greitai. Joje pasitaikė keletas radinių: keli gyvulių kaulų fragmentai ir 4 vienos žiestos puodynės šukės (3 pav.). Šis sluoksnis gali būti datuojamas XVIII a. Būtent tada Klaipėdos Š dalis itin kentėjo nuo pustomo smėlio. Giliau buvęs maždaug 50 cm storio rusvas smėlis nebuvo vienalytis – jame matėsi tamsesnio smėlio tarpsluoksniai. Tai smėlio stabilizacijos horizontai, rodantys, kad supustyto smėlio storymės apatinė dalis formavosi kitaip nei viršutinė – su intensyvaus pustymo periodais ir pertraukomis tarp jų. Šiame supustyto smėlio horizonte rasta XVII a. pabaigos – XVIII a. pradžios molinės keptuvės rankena (4 pav.). 1,6–1,7 m gylyje šurfe pasiektas juosvos žemės sluoksnis. Jame rastos tik 4 žiestos keramikos šukės. Stratigrafinė situacija leidžia užpustytą kultūrinį sluoksnį preliminariai datuoti XVII a. 1,7 m gylyje buvo įžemis – baltas smė-

2 pav. Šurfo 1 PV sienelė. G. Piličiauskienės nuotr.

Fig. 2. The SW wall of test pit 1.

3 pav. XVIII a. žiestos puodynės šukės šurfe 1 iš viršutinio supustyto smėlio horizonto. G. Piličiauskienės nuotr.

Fig. 3. Sherds of 18th-century wheel thrown pots from the upper aeolian sand horizon in test pit 1.

4 pav. XVIII a. pradžios molinės keptuvės rankena šurfe 1 iš apatinio supustyto smėlio horizonto. G. Piličiauskienės nuotr.

Fig. 4. A handle from an early 18th-century clay pan from the bottom aeolian sand layer in test pit 1.

lis, kuris giliau perėjo į tamsiai rudą ir buvo prakastas iki 2,1 m gylio.

Šurfo 2 paviršių vidurinėje sklypo dalyje dengė šaligatvio plytelės. Jas nuardžius pasirodė rudas žvyras, kuris 20–30 cm gylyje perėjo į balsvą. Tai supiltiniai sluoksniai šaligatviui įrengti. Maždaug 40–60 cm gylyje buvo aptiktas pilkos žemės sluoksnis su XX a. statybinėmis griuvenomis ir šiukšlėmis. 65–150 cm gylyje šurfo PR gale ir 55–105 cm gylyje šurfo ŠV gale buvo aptiktas pilko humusingo smėlio sluoksnis su daugybe medžių šaknų. Šio sluoksnio apačia nelygi, o jame aptikti radiniai liudija, kad tai XX a. pradžios duobė. Dauguma radinių iš šios duobės gali būti datuojami XIX–XX a. pradžia. Giliau po XX a. pradžios perkasimu buvo aptikta rusvo supustyto smėlio storymė. Jokių radinių supustytame smėlyje šurfe 2 neaptikta. 1,4–1,5 m gylyje fiksuotas juosvos žemės sluoksnis, kuris, sprendžiant pagal šurfo 1 duomenis, gali būti pripažintas XVII a. paviršiumi. Šurfe 2 šis sluoksnis buvo be jokių radinių. Nebuvo jų ir giliau – balsvame ir rudame smėlyje, kuris patikrintas iki 2,15 m gylio.

2008 m. archeologinių tyrimų sklype H. Manto 14, 16 medžiaga rodo, kad sklypo ŠR dalyje po užpustyto smėlio storyme 1,6–1,7 m gylyje yra išlikęs nesuardytas ne vėlesnis kaip XVII a. kultūrinis sluoksnis. Prieš vykdant statybos darbus šioje vietoje, turėtų būti atlikti išsamūs archeologiniai tyrimai.

H. Manto St. 14, 16

In 2008 a field evaluation was conducted on the plot at H. Manto 14, 16 in Klaipėda (Fig. 1). An undisturbed cultural layer (Fig. 2), no later than the 17th century, with aeolian sand and sparse contemporary pottery (Figs. 3–4), was discovered at a depth of 1.6–1.7 m in the NE part of the plot.

Roma Songailaitė

Daržų g. 9A

2008 m. rugpjūčio 12–20 d. MLIM atliko žvalgomuosius archeologinius tyrimus Daržų g. 9A. Čia UAB „Gensima“ pagal patvirtintą projektą griovė garažus ir sandėlius, tačiau darbai vyko be archeologo, todėl buvo sustabdyti. Apžiūrėjus jau padarytus žemės kasimo darbus, matėsi, kad nustumdyta žemė buvusi supilta ant vadinamojo sandėlio-slėptuvės viršaus ir ŠV sienos. Prie sandėlio-slėptuvės PV sienos jau tarybiniais metais buvo pastatyti garažai. Buvęs sandėlis (II Pasaulinio karo slėptuvė) neįtrauktas į saugomų vertybių sąrašą.

Tyrimai buvo susiję su nedidelės apimties žemės kasimo darbais, kurie vykyti griaunant garažus bei vadinamąjį sandėlį-slėptuvę. Ištirtas 2,3x5 m plotas (11,5 m^2), kuriame kultūrinio sluoksnio storis siekia 2,2 m. Jame galima išskirti 4 horizontus. I horizontas yra iki 45 cm gylio. Visame plote – supiltinė žemė, kurioje rasta įvairių laikotarpių XVII a. pabaigos – XX a. langų stiklų, čerpių, keramikos šukių. Horizonto apačioje, ŠR sienelės pjūvyje, fiksuoti medinių lentų (buvusių grindų) fragmentai. Didžiojoje perkasos dalyje jos neišlikusios, nes buvo nuardytos XX a. viduryje įvairių žemės judinimo darbų metu. Šį sluoksnį galima datuoti XIX a. pabaiga – XX a. II horizontas fiksuotas 50 cm gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus. Jo storis apie 80 cm. Pagal rastus radinius jis datuojamas XVIII a. pabaiga – XIX a. II puse. III horizontas išskiriamas 1,3–1,4 m gylyje, jo storis apie 40 cm. Jame rasta XVIII a. būdingos keramikos. IV horizontas pasiektas 1,7 m gylyje. Tai tamsios žemės sluoksnis su XVII a. radiniais: molinių keptuvių, puodų, lėkščių šukėmis. Jis supiltas ant durpių su dumblu žemės.

Tirto ploto ŠV pusėje paviršiuje atsidengusių pamatų 5 m ilgio atkarpos fragmentas priskiriamas XIX a. pabaigoje statytai sinagogai. 1980 m. žvalgomųjų archeologinių tyrimų duomenimis, šios sinagogos plotis palei Daržų gatvę yra 16,1 m, ilgis (ŠV–PR kryptimi) – 17,1 m. Pagal aprašytus sinagogos pamatų rastus kampus galima daryti prielaidą, kad XIX a. II pusėje statant sinagogą, jos PV sienos pamatai su V ir tikriausiai su P kampu buvo mūrijami naujai, o likusių sienų pamatai pamūryti ant anksčiau stovėjusio pastato pamatų. Šią prielaidą leidžia daryti tirto ploto ŠV sienelėje fiksuotų pamatų pjūvis. Jame ryškiai matėsi 3 statybos etapai, kurie atsispindi jau aprašytuose horizontuose. III horizontui priskiriamas pirmas statybos etapas: apie 40–50 cm storio pamatai. Jie mūryti iš smulkių akmenų ir plytų duženų, rišti tamsiai gelsvos spalvos kalkių skiediniu. Pamatų apačia buvo 1,4–1,5 m gylyje, po jais supiltas 10 cm storio šlyno sluoksnis. Šiuos pamatus galima datuoti XVIII a. Ant jų apie XVIII a. pabaigą – XIX a. pradžią buvo pamūryti kiti apie 80 cm storio pamatai – iš stambių 35x4 cm dydžio lauko akmenų, tarpus užpildant plytų duženomis, jie rišti šviesesniu kalkių skiediniu. Ant šių pamatų XIX a. II pusėje per vieną stambių akmenų eilę, t. y. 25–30 cm storio, mūryti sinagogos ŠV